

**Protestantse
Kerk**

Schuilplaats in de Wildernis? Verkenkende notitie

Generale synode
april 2019
GS 19-05

VERKENNENDE NOTITIE

In het kader van de evaluatie van *SCHUILPLAATS IN DE WILDERNIS?* *nota over kerkelijk beleid rond seksueel misbruik*

Inleiding en leeswijzer

Voor u ligt een notitie met geschiedenis. Twintig jaar geleden, in januari 1999, werd het rapport *Schuilplaats in de wildernis? nota over kerkelijk beleid rond seksueel misbruik*¹ in de gezamenlijke synode van de NHK, GKN en ELK besproken, gevolgd door een groot aantal besluiten². Sinds 1999 is veel gebeurd in kerk en samenleving; we zijn een generatie verder. Deze ontwikkelingen rechtvaardigen nu, na twee decennia, een evaluatie van het rapport van toen – met het oog op de toekomst.

Eind 2018 is een evaluatie-opdracht geformuleerd en is een projectgroep gevormd. Besloten is om de evaluatie van beleid en praktijk in twee synodebesprekingen te laten plaatsvinden. In april een oriënterende en mening vormende bespreking, in november een besluitvormende vergadering. Voor menig synodelid zal het rapport uit 1999 immers onbekend zijn en is de thematiek geen dagelijks onderwerp van gesprek.

In de komende herfst wordt - tegen de achtergrond van de gesprekken in april - de evaluatie van *Schuilplaats?* en de daarbij behorende besluiten gepresenteerd, vergezeld van aanbevelingen voor toekomstig beleid. De notitie die u nu wordt aangeboden, is een soort tussenrapportage. Geen uitwerking van concrete gegevens, geen conclusies. Wel een introductie op wat er gaande was en is op dit terrein en van ontwikkelingen binnen en buiten de kerk. En enkele contouren voor beleid.

Seksueel misbruik in de kerk is een complex, persoonlijk geladen thema. Erover schrijven en spreken luistert nauw. En is noodzakelijk. Het rapport *Schuilplaats?* is geschreven in klare taal. Veel van wat in 1999 werd beschreven, is relevant tot op vandaag. Paragraaf 1 van deze notitie biedt daarom een samenvatting. In paragraaf 2 worden de besluiten en de verwerking ervan globaal bekeken. Dat is voldoende voor dit moment. Paragraaf 3 gaat in op ontwikkelingen in kerk en samenleving in de afgelopen twee decennia. Hoe werken deze door in het denken over en het omgaan met situaties waarin seksueel misbruik aan de orde is? En wat betekent dit voor toekomstig beleid? Hierover handelt paragraaf 4.

Deze verkenning is bedoeld om inzicht te verwerven in de materie en zicht te krijgen op de manier waarop in de afgelopen jaren in de Protestantse Kerk met dit thema is omgegaan – met *Schuilplaats?* als basis. Maar ook om gevoeligheid te ontwikkelen voor de complexiteit. Dit kan bijdragen aan een stevige basis voor de bespreking tijdens de synodevergadering november 2019.

Een aantal onderwerpen en bijbehorende vragen die in het najaar uitgebreider aan bod zullen komen, kunnen nu al worden benoemd. Het gaat dan kort samengevat om: principes, protocollen, procedures, preventie en perspectief.

---

¹ Hierna te noemen *Schuilplaats?* De nota is te raadplegen via <https://www.protestantsekerk.nl/zoeken?q=schuilplaats+in+de+wildernis>
De titel van de nota is ontleend aan Gezang 476 (LB 1973).

Het tweede deel van vers 4 heeft de vorm van een gebed en luidt:

Laat de luchters branden van uw klaarheid, / maak uw kerk tot pijler van uw waarheid,
schuilplaats in de wildernis, / huis waarin uw vrede is.

² als bijlage 1 toegevoegd aan deze notitie

- Een principe-uitspraak deed de triosynode in 1999 met de woorden: de kerk dient onomwonden te kiezen voor slachtoffers van seksueel misbruik. Wat is de reikwijdte van dit statement in onze tijd? En hoe kan deze keuze zo effectief mogelijk in praktijk worden gebracht?
- Een ander principe is de visie, dat het bij seksueel misbruik gaat om misbruik van macht, in seksuele gestalte uitgeoefend. Macht wordt verstaan als het vermogen om (een deel van) het gedrag van anderen te bepalen. Met andere woorden: er is sprake van een afhankelijkheidsrelatie. Zijn professionals en vrijwilligers zich altijd bewust van die ongelijkwaardigheid in de relatie? En van de mechanismen die hiermee samenhangen?
- Er zijn inmiddels diverse protocollen ontwikkeld, onder andere voor daderbeleid. Welke aanpassingen zijn nodig, gelet op de hiermee opgedane ervaringen?
- Hoe kan een protocol voor slachtofferbeleid eruit zien? Dat is er nog niet; het kan helpen om de best mogelijke (na)zorg te bieden aan slachtoffers.
- Kerkelijke klachtprocedures komen terecht bij de colleges voor het opzicht. Hoe zijn de ervaringen met kerkordelijke regelingen en jurisprudentie en met de gang van zaken voor, tijdens en na een zitting? Te overwegen is voor deze zaken een permanent college in het leven te roepen, waar deskundigheid en ervaring beter gewaarborgd kunnen worden.
- Preventie heeft hoge prioriteit. Hoe kan misbruik van macht en vertrouwen worden voorkomen? Beroepscodes en omgangsregels vervullen hierbij een belangrijke rol; hoe kunnen deze zo effectief mogelijk worden ingezet? De verklaring omtrent gedrag (VOG) is tegenwoordig een geëigend preventiemiddel in de samenleving. In vele organisaties is deze inmiddels verplicht voor de professionals en vrijwilligers. Kan dit in de Protestantse Kerk ook kerk breed opgepakt worden?
- Hoe kan het perspectief rond dit thema worden geformuleerd? Wat willen we uiteindelijk bereiken? Er kan veel geregeld worden, maar protocollen en procedures blijven middelen, niet minder, niet meer. Maar er is meer nodig. Beter nog: er is iets anders nodig. Van groot belang voor onze kerk is het (verder) ontwikkelen van een cultuur, waarin ruimte en openheid is om thema's als grensoverschrijdend gedrag, seksueel misbruik en macht aan de orde te stellen. En dat in alle kwetsbaarheid, met respect, zorgvuldig communicerend en goed voorbereid. Zwijgen of negeren is eigenlijk geen optie. "Praat erover": dat kan heilzaam zijn voor het leven van de gemeente van Jezus Christus. Het kan ons gelovig denken en doen intenser maken en ons ontvankelijker maken. Maar ook meer uitgesproken over wat wel en niet kan. En dat kan helend werken voor slachtoffers van seksueel misbruik in welke vorm ook. Dan durven hopelijk meer slachtoffers het zwijgen te doorbreken en de schaamte voorbij te komen. Omdat zij zich gekend, herkend en erkend kunnen weten. Zo kan de gemeente een veilige plaats worden voor iedereen, een schuilplaats in de wildernis, huis waarin Gods vrede is.

Met deze notitie wordt u uitgenodigd zich te verdiepen in deze complexe en gevoelige materie.

De projectgroep:

Sophie Bloemert
 Lenny van den Brink
 Harm Dane
 Els Deenen
 Theo Hettema
 Gijs de Jong

Paragraaf 1 *Schuilplaats?* samengevat

“In de laatste decennia is, vooral onder invloed van de vrouwenbeweging, enigermate duidelijk geworden hoe wijdverbreid seksueel misbruik is, en hoezeer dat in de samenleving en in de kerk als deel daarvan is toegedekt. Geleidelijk aan is er meer onderzoek gedaan, wordt seksueel misbruik ook in het strafrecht zwaarder gewogen, en worden preventie en signalering serieuzer genomen. Duidelijk is geworden dat seksueel misbruik ook binnen de kerk geen uitzondering is: in gezinnen (incest), jeugdwerk (pedoseksuele handelingen) en pastorale relaties komt dit verschijnsel te vaak voor om het te negeren.”³

Met deze onthullende zinnen opent de nota *Schuilplaats?* uit 1999, die een aanvulling is op het rapport van de projectgroep ‘Godsdienst en incest’, dat in dezelfde zitting door de synode werd besproken.

Hoofdstuk 1 geeft een beschrijving van het veld. Er is in de nota *Schuilplaats?* gekozen voor het gebruik van termen als ‘dader’ en ‘slachtoffer’ omdat het gaat om concrete, grensoverschrijdende daden.⁴ Seksueel misbruik kan de vorm aannemen van incest, pedoseksualiteit en kan plaatsvinden in een pastorale relatie. Maar er zijn meer vormen en dat maakt afbakening niet eenvoudig.

Alles draait om het uitgangspunt, dat seksueel misbruik niét een bijzondere vorm is van seksueel contact of een uit de hand gelopen liefdesrelatie, maar een vorm van misbruik van macht is, in seksuele gestalte uitgeoefend.

Kernachtig worden daarna de betrokkenheid en positie van de kerkelijke gemeenschap geschetst. De manier waarop binnen de kerk - expliciet of impliciet - wordt omgegaan met macht en onrecht, seksualiteit, man-vrouwverhoudingen en-beelden, gezin en huwelijk bepaalt mede de veiligheid van potentiële, actuele en voormalige slachtoffers. En bepaalt de ruimte om erkenning te vragen voor het aangedane kwaad. De positie van een ‘meermachtige’ ten opzichte van een ‘mindermachtige’ moet onderkend worden, maar ook dreiging van polarisatie en conflicten en gebruik van afweermechanismen. De (kerkelijke) gemeenschap verkiest doorgaans de positie van de omstanders. Maar dat betekent niet, dat men neutraal kan blijven. Dat is haast onmogelijk. Het gaat immers om recht en onrecht.

Hoofdstuk 2 beschrijft de mechanismen en factoren die een rol spelen bij seksueel misbruik. Allereerst wordt macht gedefinieerd als het vermogen om (een deel van) het gedrag van anderen te bepalen. Een tweede mechanisme is de stereotypering van vrouwen en mannen. Als derde wordt loyaliteit benoemd als element dat juist in vertrouwensrelaties een grote rol speelt en kan leiden tot negeren of bagatelliseren van het misbruik – en dus ook tot zwijgen. Een vierde mechanisme is de verwevenheid van godsdienst en seksualiteit en de verwevenheid van godsdienst en geweld. Dat kan zich ook uiten in een bepaald taalgebruik; meermalen is het helemaal niet mogelijk hierover te spreken. Een bepaalde bijbeluitleg kan het schuldgevoel van het slachtoffer versterken. De schrijvers stellen tegen het einde van dit hoofdstuk, dat het niet gaat om problemen van enkelingen. Het is sociaal-maatschappelijke problematiek.

---

³ Citaat *Schuilplaats?* p. 1

⁴ Die terminologie wordt in deze notitie anno 2019 ook gebruikt. Alternatieven voor ‘slachtoffer’ kunnen zijn: overlevende of benadeelde. Bij een klachtenprocedure zijn ‘klaagster/klager’ en ‘aangeklaagde’ gebruikelijke aanduidingen.

Hoofdstuk 3 bevat kanttekeningen bij Bijbel en theologie. De vier mechanismen, eerder genoemd in hoofdstuk 2, kunnen religieus worden ingevuld. Zo is in de relatie tussen God en mens sprake van een fundamenteel machtsverschil. God als almachtige Vader, van wie je niet kunt wegvlugten, kan als veilig worden beleefd, maar kan ook bedreigend zijn. In relatie tussen mensen onderling kunnen hiërarchische structuren schadelijk zijn, zoals de positie van ambtsdragers, van mannen boven vrouwen en van ouders boven kinderen.

Welke theologische reactie kan slachtoffers recht doen? De auteurs pleiten voor herziening van het mensbeeld. De schepping is immers kwetsbaar, kan aangetast of zelfs vernietigd worden. Dat geeft ruimte voor erkenning van kwaad en duisternis, en ook voor aandacht voor het goede. Een tweede thema is lijden te duiden als solidaire betrokkenheid van God met mensen. Lijden kan zo worden benoemd als onrecht – en daarmee kan verzoening worden geduid als gerechtigheid. De gemeente die wordt geconfronteerd met seksueel misbruik is te zien als een gestalte van het verwonde lichaam van Christus. Als gerechtigheid en verbondenheid uiteindelijk gerealiseerd worden, kan dit heilzaam uitwerken. En kan de kerk, de gemeente zijn als schuilplaats in de wildernis. Dat kan niet gebeuren, wanneer niet aan vijf basisbehoeften, die onlosmakelijk met elkaar verbonden zijn, wordt voldaan: veiligheid, ruimte, erkenning, warmte en heelheid.

Hoofdstuk 4 is getiteld: op weg naar de praktijk. Hoe kan richting worden gegeven aan zorgvuldig pastoraal en kerkelijk beleid? Ten behoeve van slachtoffers worden preventie, ruimte voor onthulling en begeleiding als belangrijkste pijlers genoemd. Dit vraagt om veiligheid en openheid, maar ook om zorgvuldig taalgebruik. En daarnaast werken aan vermindering van risico's. Het vraagt eveneens om een grotere weerbaarheid en veel deskundigheid. Ook met het oog op de daders is een combinatie van preventie en begeleiding nodig. Ook dan is het zaak de risico's zoveel mogelijk te beperken, mede gelet op de kans op recidive. Specifieke begeleiding dient bovendien door professionele hulpverleners te gebeuren. Speciale aandacht verdient de (on)mogelijkheid van een tweede kans voor daders binnen de kerk of gemeente.

Voor gemeenten die met seksueel misbruik worden geconfronteerd, is een heldere en gerichte communicatie over het gebeurde en de te nemen stappen noodzakelijk, evenals professionele begeleiding. Tenslotte wordt aandacht gevraagd voor het ambtsgeheim. Welke (juridische) gevolgen zijn er aan het vasthouden aan het ambtsgeheim en aan het doorbreken van het zwijgen?

In hoofdstuk 5 zijn overwegingen en aanbevelingen samengebracht. Eerst wordt beschreven wat tot 1999 tot stand was gekomen. In de jaren 90 van de vorige eeuw waren zowel binnen als buiten de kerken al diverse initiatieven genomen. Zo is in 1992 het interkerkelijk samenwerkingsverband tegen seksueel misbruik in pastorale relaties (SMPR) opgericht. In 1994 kwam het binnen de GKN tot een landelijke Klachtencommissie en de NHK voerde in 1997 verbeterde regelgeving in. Ook lagen er wensen op tafel, zoals het vaststellen van een beroepscode, verplicht onderzoek in het kader van benoemingen, onafhankelijke vertrouwenspersonen, het voorkómen van doofpotconstructies en aandacht voor eventuele financiële gevolgen.

De aanbevelingen richten zich om te beginnen op pastorale zorg, opvang en begeleiding, met aparte aandacht voor kinderen en jongeren, het jeugdwerk en volwassenen. Daarnaast wordt aandacht gevraagd voor familie en bekenden en voor de begeleiding van kerkenraden en gemeenten, al dan niet door visitatoren. De wenselijkheid van protocollen wordt onderstreept. De zorg kan ook een diaconaal karakter krijgen, misschien in de vorm van een kerkelijk opvanghuis?

Vervolgens komen preventie, voorlichting en scholing aan de orde. Men waarschuwt voor juridische deskundigheid, die kan leiden tot formalisme. Gebrek aan juridische deskundigheid

daarentegen kent het gevaar van dilettaantisme. Ook is het de vraag welke deskundigheid bij begeleiding van situaties van seksueel misbruik precies nodig is.

Paragraaf 2 De wildernis bedwongen?

Zowel de nota *Schuilplaats?* als de nota *Godsdienst en incest* maakten veel indruk op de synodeleden. Er was grote eensgezindheid om verder beleid te ontwikkelen op het gebied van pastorale hulp, begeleiding en regelgeving. De besluiten van de triosynode 1999 zijn zeer uitvoerig onderbouwd en tot in detail geformuleerd. Dat blijkt ook uit de indeling: I algemeen II pastorale zorg, opvang en begeleiding, III voorlichting en scholing, IV regelgeving en V overig.

Geconstateerd kan worden, vooral de besluiten die – al dan niet expliciet - van een duidelijk adres konden worden voorzien en tot waarneembare resultaten zouden leiden, in de loop van de jaren zijn uitgevoerd.

- Zo is de regelgeving aangepast. De Protestantse Kerk kent sinds 2004 eenheid in regels en klachtenbehandeling en heeft daaraan sindsdien intensief gewerkt. In de generale regeling kerkelijke rechtspraak is artikel 17 geheel gewijd aan de behandeling van bezwaren inzake misbruik van pastorale relaties of gezagsrelaties.
- Daarnaast is een grote stap vooruit gezet met de realisering van één landelijk, interkerkelijk meldpunt, waarbij SMPR beter verankerd is. Het is nu onderdeel van elke kerk en elke kerk vaardigt mensen af naar het bestuurlijk overleg. Dit meldpunt is sindsdien van grote waarde zowel voor de Protestantse Kerk als voor andere zeven participerende kerken.⁵
- In 2006 is de eerste versie van de brochure *Protocol voor gemeenten die geconfronteerd worden met (seksueel) misbruik in pastorale en gezagsrelaties* in de Protestantse Kerk gepresenteerd; in 2016 is dit inmiddels onmisbare document geactualiseerd. Het is in digitale en papieren vorm beschikbaar voor gemeenten en zorgt voor zorgvuldig handelen na meldingen en klachten.
- In het kader van besluiten gericht op pastorale zorg is en wordt aandacht besteed aan de deskundigheid van gemeentebegeleiders en vertrouwenspersonen.
- Destijds is de thematiek in het beleidsplan van de Dienstenorganisatie opgenomen; publicatie van de brochure *Godsdienst en Incest* vond direct in 1999 plaats.
- Na een lang en ingewikkeld traject is het daderbeleid opgesteld en van kracht geworden.

Daarnaast zijn besluiten genomen die permanent aandacht vragen en dus niet makkelijk zijn 'af te vinken'. En: niet altijd kan worden vastgesteld of ze wel zijn of worden uitgevoerd - of valt dat buiten de bevoegdheid van de kerk.

- Dit geldt bijvoorbeeld voor het besluit om gemeenten en leden op te roepen zich in te zetten voor bestrijding van seksueel misbruik van kinderen en volwassenen.
- Het ontwikkelen en uitvoeren van beleid inzake pastorale zorg voor slachtoffers en daders is nooit klaar.
- Voorlichting en scholing om seksueel misbruik te onderkennen en tegen te gaan is een opdracht die velen aangaat en geen einde kent.
- Ook is als besluit geformuleerd om te "onderzoeken op welke wijze in de eredienst zowel aan de positieve beleving van seksualiteit als aan de problematiek van seksueel misbruik op

---

⁵ zie www.SMPR.nl

een gepaste wijze aandacht geschonken kan worden (bijv. in voorbeden en bijbeluitleg) en bewustmaking inzake taalgebruik in de eredienst". Hoe kan zo iets worden getoetst op haalbaarheid en effectiviteit?

- Voorlichting en educatie gericht op gemeenten zijn kortgeleden stevig geactualiseerd. Op de website van de Protestantse Kerk worden onder de kop "veilige gemeente" informatie en adviezen samengebracht. Deze kunnen - op basis van vrijwilligheid - plaatselijk worden opgepakt.
- Het thema staat in universitaire en Hbo-opleidingen en nascholing van predikanten en kerkelijk werkers op de agenda. Het is van belang dat dit aanbod blijft, ook wanneer de vraag naar bespreking van dit thema niet luid klinkt.
- Nader onderzoek naar de werking van centrale geloofsbegrippen als schuld, vergeving, en verzoening en naar processen die zich afspelen in gemeenten die met seksueel misbruik te maken hebben is inmiddels gedaan. En daaraan wordt nog steeds gewerkt. Inmiddels zijn aan diverse universiteiten meerdere master- en promotiestudies gedaan. Met enige regelmaat worden werkdagen rond deze thematiek georganiseerd, onder andere over de vraag hoe vergeving wel of niet een plaats kan hebben in situaties van seksueel misbruik en de gevolgen daarvan.

Uit het voorgaande blijkt dat een flink aantal besluiten concreet effect hebben gesorteerd. Destijds behoorden de SoW-kerken trouwens tot de voorlopers om deze thematiek bespreekbaar te maken en aan oplossingen te werken. Het was in de jaren '90 een cultuuromslag om de diverse kerkgemeenschappen zover te krijgen, dat men het vraagstuk van seksueel misbruik als een gezamenlijk probleem ging ervaren. En daarvoor zoveel als mogelijk gezamenlijk oplossingen heeft proberen te vinden. Dat gebeurt nog steeds via het Interkerkelijk Bestuurlijk Overleg (IBO) van SMPR.

De besluiten die konden worden geadresseerd aan een kerkelijke instantie zijn - vroeger of later - gerealiseerd, zoals het schrijven van protocollen en procedures en het opstellen van daderbeleid. Speciale vermelding verdient de inrichting van Meldpunt SMPR. Er is sinds 1999 een coördinator in deeltijd, verbonden aan de Dienstenorganisatie.

De werkwijze van het Meldpunt is in de achterliggende periode geoptimaliseerd.. De gemeente wordt, op vrijwillige basis, gekoppeld aan een geschoolde en ervaren gemeentebegeleider. Een groep van – eveneens geschoolde en ervaren - vertrouwenspersonen is beschikbaar om slachtoffers op allerlei manieren bij te staan. Wanneer een slachtoffer zich meldt bij SMPR, wordt, als het slachtoffer dat wil, contact met een vertrouwenspersoon gelegd. Leidt een melding vroeger of later tot een klacht of een aangifte en dus tot een procedure, dan blijft de vertrouwenspersoon ook in dit proces het slachtoffer bijstaan en begeleiden. Zij zijn echter niet juridisch geschoold. Dat kan een lastige factor zijn, wanneer tijdens een klachtprocedure bij een opzichtcollege of een gerechtelijke procedure de aangeklaagde wel een juridisch geschoold raadsman heeft.

Sommige classicale colleges voor het opzicht hebben weinig tot geen ervaring met een procedure inzake seksueel misbruik. Ook anderen die bij een melding of een klacht worden betrokken, zoals visitatoren, worden soms voor het eerst bij deze thematiek bepaald. En dat terwijl juist ervaring met de materie de kwaliteit van procedures en begeleiding ten goede komt.

Paragraaf 3 De wildernis verandert

In twintig jaar is er veel veranderd; niet alleen in de kerk maar ook in de maatschappij. Onlangs is tijdens een expertmeeting, georganiseerd door de projectgroep, inzichtelijk gemaakt welke gebeurtenissen en ontwikkelingen zich hebben voorgedaan in deze tijd. Er is gekozen voor vier

invalshoeken: de maatschappelijke context en de ontwikkeling tussen 1999 en nu; als tweede de kerkelijke cultuur en ontwikkelingen in de afgelopen 20 jaren en ten derde het begrippenkader en theologische doordenking in dezelfde periode. Een vierde invalshoek was de vraag welk beleid zou kunnen worden gevoerd. Over de eerste drie invalshoeken volgt nu enige toelichting. Gedachten over toekomstig beleid richting 2025 worden in de vierde en laatste paragraaf van deze notitie geformuleerd.

Denkend aan de maatschappelijke context, kan niemand heen om affaires rond seksueel misbruik van jongeren en volwassenen. In Nederland ging het bijvoorbeeld om de zaak rond kinderdagverblijf 't Hofnarretje en de vele meldingen van misbruik van minderjarigen in de Rooms-Katholieke Kerk, waarnaar de commissie Deetman diepgravend onderzoek heeft gedaan. Is het teveel gezegd, dat seksueel misbruik tegenwoordig min of meer op straat ligt, mede dankzij de aandacht hiervoor in de media? Het blijkt overal voor te komen: in sport, muziek, politiek en kerk. Sommige slachtoffers komen schoorvoetend met hun verhaal naar buiten (#MeToo). Sociale media kunnen ook een instrument worden (sexting) en functioneren als schandpaal. Velen komen niet de schaamte voorbij en blijven zwijgen. Mede daardoor blijft het moeilijk om concrete aantallen te noemen.

Om toch een indicatie te geven, kan verwezen worden naar het rapport *Seksuele gezondheid in Nederland 2017* van onderzoeksbureau Rutgers. Het bureau ondervroeg 17.000 Nederlanders tussen de 18 en de 80 jaar oud. 6% van alle mannen en 22% van de vrouwen heeft te maken gehad met seksueel geweld. 11% van de vrouwen heeft geslachtsgemeenschap gehad tegen de eigen wil, tegenover 1% van de mannen.⁶ De registratie van het Meldpunt SMPR biedt enige indicatie over de situatie binnen de Protestantse Kerk. In 2018 zijn 12 nieuwe meldingen binnengekomen. En er zijn 6 klachten ingediend bij een Classicaal College voor het Opzicht. In 2017 ging het om 13 nieuwe meldingen. In dat jaar is één klacht ingediend. En in 2016 zijn 5 nieuwe meldingen gedaan. Er is in dat jaar geen enkele klacht ingebracht.

Met het oog op de kerkelijke cultuur en ontwikkelingen zijn de volgende waarnemingen van belang. Mensen binden zich minder aan organisaties. Dat geldt ook voor de kerk. Het seksueel misbruik van minderjarigen binnen de Rooms Katholieke Kerk heeft de argwaan jegens “de kerk” versterkt en kleurt de beeldvorming. Kleiner wordende kerkelijke gemeenten, die bovendien vergrijzen, kunnen door de voortgaande ontkerkelijking eilanden in een zee van onverschilligheid voor “kerk” worden. Dat kan leiden tot een insiders-cultuur. Deze tendens kan worden versterkt doordat gemeenten meer en meer keuze-gemeenschappen zijn geworden op grond van denominatie, kleur en sfeer. Het leiding geven aan de gemeente is mede als gevolg hiervan tegenwoordig meer en meer gebaseerd op informele gezagsverhoudingen. Hierin is grensoverschrijdende macht niet gemakkelijk met protocollen of regelgeving aan te pakken. Een trend is ook dat de zorg om krimp en daarmee samenhangende effecten andere actuele thema's gaat overheersen.

Zeker: er is en wordt in de Protestantse Kerk geïnvesteerd in veilige kerk, veilige gemeente en veilige ruimte. Er is veel expertise opgebouwd rond klachtenbehandeling, vertrouwenspersonen, begeleiden van gemeenten, daderbeleid en deskundigheidsbevordering. Inmiddels is overduidelijk, dat een tuchtprocedure met de daarop volgende uitspraak onmisbaar is, maar dat het proces van (pastorale) begeleiding daarmee zeker niet voltooid is.

Nu met het daderbeleid enige jaren ervaring is opgedaan, is nadere reflectie nodig. En een toereikend en effectief slachtofferbeleid vraagt de komende tijd nog meer inzicht en inzet.

---

⁶ <https://www.nu.nl/gezondheid/5086484/vijfde-van-nederlandse-vrouwen-slachtoffer-seksueel-geweld.html>

Een ander aandachtspunt is, dat protocollen en regelgeving een sfeer kunnen scheppen van “we hebben het allemaal goed op orde”. En dat kan ertoe leiden, dat de urgentie verslapt om misbruik van macht en vertrouwen (al dan niet in pastorale of gezagsrelaties) op de agenda te houden en onder de aandacht van kerk, gemeenten en kerkleden te blijven brengen. Er is in de kerk nog steeds verlegenheid om de valkuilen van pastoraat te benoemen en (theologisch) te doordenken.

Rond het begrippenkader en de theologische doordenking valt het volgende op. Het rapport *Schuilplaats?* heeft een stevige theologische onderbouwing, die wel tijdgebonden is. En het risico bestaat dat de theologische reflectie en het theologische gesprek niet worden beoefend voor de verdieping van het eigen geloofsverstaan, maar worden ingezet als middel ter verdediging of versterking van het eigen politiek-ideologische gelijk. De theologische doordenking van de onderhavige materie wordt wel regelmatig gevoed door dissertaties en andere studies.⁷ En de Protestantse Kerk publiceerde in 2014 “*Wij en ons lichaam*”, een handreiking voor bezinning, gesprek en oefening, bij wijze van ethische bezinning.

Paragraaf 4 Een schuilplaats inrichten - op weg naar 2025

Aan de hand van de voorgaande globale schets van ontwikkelingen sinds het verschijnen van het rapport *Schuilplaats in de wildernis* in 1999, kunnen enkele beleidsthema's - op weg naar 2025 worden aangeduid.

Zo zal het probleembesef rond seksueel misbruik in pastorale relaties blijvend geactiveerd moeten worden. Een hierop gerichte strategie zal zich steeds moeten aanpassen aan zich veranderende omstandigheden. Constanten voor het kerkelijk gesprek zijn: de (on)bespreekbaarheid van seksualiteit en de (theologische) thematisering van lichamelijke, seksualiteit en grensoverschrijdend gedrag. En: theologische doordenking van misbruik is niet eenvoudig bij een divers theologisch taalgebruik.

Ten aanzien van de kerkelijke organisatie moet onderkend worden, dat in een kleiner wordende kerk de verleiding op de loer ligt om de kwaliteit van landelijk beleid vooral te beoordelen aan de hand van regelgeving en protocollen. Er zullen daarnaast middelen beschikbaar moeten blijven voor reflectie, bewustwording en voorlichting. Evaluatie en beoordeling kunnen het meest effectief op basis van zo breed mogelijk vergaarde informatie plaatsvinden.

---

⁷ Zoals:

Dijk, D.J.J. (1999) *Een beeld van een liturgie. Verkenningen in vrouwenstudies liturgiek, met bijzondere aandacht voor het werk van Marjorie Procter-Smith*. Gorinchem: Narratio

Veerman, A.L. (2005) *Ontredderd. Het proces in de kerkenraad als de predikant seksueel misbruik heeft gepleegd*. Zoetermeer: Boekencentrum

Van den Berg-Seiffert, C (2015) *Ik sta erbuiten - maar ik sta wel te kijken. De relationele dynamiek in geloofsgemeenschappen na seksuele grensoverschrijding in een pastorale relatie vanuit het perspectief van primaire slachtoffers*. Zoetermeer: Boekencentrum

Hansen-Couturier, M.C. (2017) *Vergeef ons onze schuld, zoals ook wij anderen hun schuld vergeven. Een feministisch-theologisch onderzoek naar de (on) mogelijkheid van vergeving bij seksueel misbruik in pastorale relaties*.

Te raadplegen via <https://www.smpr.nl/site/uploadedDocs/onderzoekvergeving2017MCHansenCouturier.pdf>

Balk-van Rossum, A.W. (2017) *De rol van godsbeelden in de levensverhalen van vrouwen met een incestervaring*. Ede: Printservice

Zorgdrager, H.E. (2019) *Tussen Hooglied en #MeToo – een publiek-theologische bijdrage aan het debat over seksualiteit*. Rede uitgesproken tijdens de dies natalis van de Protestantse Theologische Universiteit .

Op plaatselijk vlak zal er druk op gemeenten komen om bij toenemende werkdruk van professionals met een kleiner aantal vrijwilligers, minder nadruk te leggen op de kwaliteitseisen van hen die zich – zowel professioneel als vrijwillig - inzetten.

Na- en bijscholing en deskundigheidsbevordering zullen noodzakelijk blijven om als kerkelijke gemeenschap op alle niveaus alert te kunnen zijn.

Nog een ander beleidsthema dient zich aan. Want de kans bestaat dat plaatselijke gemeenten steeds minder zijn toegerust om seksueel misbruik te voorkomen of - als het zich voordoet - daarop adequaat te reageren. Dat heeft te maken met een toenemende informalisering van sociale verhoudingen binnen de gemeente en een meer soepele regelgeving rond het leiding geven aan plaatselijke gemeenten. Voorbeelden hiervan zijn het pionieren en ontwikkelingen in het spoor van Kerk 2025. Het toezicht op het leiding geven binnen de veelsoortige vormen van kerk-zijn op plaatselijk niveau verdient daarom de komende jaren bijzondere aandacht.

Ter afronding

Het thema '(seksueel) misbruik' is complex, gelaagd. Seksualiteit, intimiteit, gender, liefde, emoties, en ook macht, geloof, vertrouwen, vergeving, ambt, preventie en veiligheid zijn begrippen die hierbij een rol spelen. Maar niet per definitie bij elkaar horen, integendeel zelfs. De maatschappelijke context is daarnaast van groot belang, evenals de interkerkelijke setting en de positie en betrokkenheid van individuele gemeenten. Uiteraard hebben de kerkelijke cultuur en ontwikkelingen in deze 21^e eeuw invloed. Maar ook is de vraag: hoe werken ideaal en realiteit op elkaar in? Wat is haalbaar? Bovendien past de erkenning dat in dit alles zich krachten manifesteren, die de menselijke maakbaarheid te boven gaan. Welke aanbevelingen en maatregelen, hoe veel en hoe goed bedoeld, zouden in staat zijn dit kwaad uit te bannen?

Er is veel veranderd in twintig jaar, zowel in de kerk als in de maatschappij. Wat blijft staan is, dat seksueel misbruik zonde is en voorkomen moet worden en dat de kerk dient te kiezen voor slachtoffers van seksueel misbruik. Zo is het immers in 1999 door de synode onomwonden uitgesproken. In een cultuur waarin integriteit, openheid en gelijkwaardigheid vaste waarden zijn, kan opnieuw worden nagedacht over slachtofferschap en solidariteit.

De kerk zou er 'fier' op moeten kunnen zijn en uitstralen dat ze kiest voor slachtoffers van seksueel grensoverschrijdend gedrag. Na twintig jaar dient die keuze niet alleen in regelgeving gestalte te krijgen, maar vooral in een cultuur van gemeente-zijn waarin slachtoffers van seksueel geweld zich gekend, herkend en erkend weten.

Wat leren ons de afgelopen twee decennia? Vanuit de praktijk zijn voorbeelden te geven van situaties, waarin zowel gemeenten als slachtoffers na verloop van jaren de ellende te boven zijn gekomen en hebben ervaren wat heilzaam is. Soms gaat het ook heel anders. Want: wordt "kiezen voor slachtoffers" steeds in praktijk gebracht? En zo ja hoe? Daaraan voorafgaand zal ook de vraag beantwoord dienen te worden wat met deze keuze in onze tijd wordt bedoeld.

Met deze verkennende notitie wordt hopelijk recht gedaan aan de complexiteit van de thematiek, met alle nuancering die daarbij nodig is. Tegelijk is het de bedoeling om met deze tekst in de hand een opbouwend, inhoudelijk gesprek tussen synodeleden mogelijk te maken, ter voorbereiding op de uiteindelijke aanbevelingen en evaluatieve bespreking in het najaar van 2019.

De projectgroep heeft gewerkt – en zal blijven werken – in het besef dat een kerk die op landelijk, classicaal en plaatselijk niveau een schuilplaats in de wildernis wil en kan zijn, een zaak en een taak is voor een ieder.

Bijlage 1: Tekst van het synodebesluit

BESLUITENLIJST van de gezamenlijke vergadering van de (generale) synoden en de kleine synode van de Nederlandse Hervormde Kerk, de Gereformeerde Kerken in Nederland en de Evangelisch-Lutherse Kerk in het Koninkrijk der Nederlanden gehouden van 28-30 januari 1999 te Lunteren.

'SCHULPLAATS IN DE WILDERNIS?', NOTA OVER KERKELIJK BELEID ROND SEKSUEEL MISBRUIK

De gezamenlijke vergadering van synoden heeft kennis genomen van:

1. de nota 'Schuilplaats in de Wildernis?' (over kerkelijk beleid rond seksueel misbruik) van de Generale Raad voor Kerkopbouw, Theologie en Opleiding, waarin opgenomen het rapport 'Godsdienst en Incest' van de projectgroep Godsdienst en Incest;
2. de aanbiedingsbrief van het dagelijks bestuur van het Interim-samenwerkingsverband SoW, d.d. 4 januari 1999 en
3. het verslag van de Commissie van Rapport, d.d. januari 1999.

I Algemeen deel

De gezamenlijke vergadering van synoden overweegt:

1. de nota 'Schuilplaats in de Wildernis?' biedt inzicht in de omvang van en de vele vormen waarin seksueel misbruik zich voordoet, de rol van kerk en geloof daarin, m.n. ook de wijze waarop ouders hun handelen daarmee legitimeren en de gevolgen daarvan voor het geloven van de slachtoffers; de projectgroep Godsdienst en Incest heeft in haar rapport 'Godsdienst en Incest' en in haar andere werkzaamheden belangrijke stimulansen gegeven om de bekendheid van de problematiek van seksuele kindermishandeling in het gezin, familieverband of andere samenlevingsvormen en de relatie die kan bestaan tussen christelijk geloof/traditie en incest in kerkelijke kring te vergroten en waardevolle bouwstenen aangedragen voor verder kerkelijk beleid ter zake.
2. de generale synode van de Gereformeerde Kerken in Nederland sprak op 22 januari 1998 uit 'dat er geen enkele twijfel over het ontoelaatbaar zijn van seksueel handelen van volwassenen jegens kinderen mag zijn' en voegde daaraan toe: 'pedofiele relaties zijn per definitie ongelijkwaardig en ieder seksueel handelen van volwassenen jegens kinderen is dan ook ontoelaatbaar';
3. de kerk heeft als het gaat om seksueel misbruik van kinderen en volwassenen (al dan niet in pastorale relaties) dikwijls niet duidelijk en alert genoeg gehandeld;
4. daar waar in kerkelijke kring sprake is van seksueel misbruik zijn het geloof en de geloofsbeleving in het gedrag, overigens de kerk zelf.

6. de kerk is gehouden recht te doen aan de slachtoffers en dient ervoor zorg te dragen dat kerk en ambt betrouwbaar zijn en blijven;
7. de schade van seksueel misbruik aan de geloofsbeleving van de slachtoffers is vaak ernstig, m.n. ook in die gevallen waarin sprake is van misbruik van de bijbel; de kerk dient zich in haar leven en werken, ook in haar omgang met seksueel misbruik, te laten leiden door de bijbelse motieven van gerechtigheid en bevrijding uit onderdrukkende structuren; de wijze waarop de SoW-kerken omgaan met de problematiek rond seksueel misbruik, is verschillend; dat geldt m.n. voor de juridische trajecten en in mindere mate voor de pastorale zorg en opvang van de direct betrokkenen, de begeleiding van gemeenten en de voorlichting en scholing; de veelheid van initiatieven met betrekking tot voorzieningen en adressen op het gebied van (pastorale) hulp en begeleiding, regelgeving en informatie en scholing maakt het kerkelijk handelen als totaal te weinig doorzichtig, zeker voor personen en gemeenten die daarvan gebruik willen maken;
10. personen en gemeenten die behoren tot de SoW-kerken, zijn erbij gebaat dat de wijze van benadering en behandeling van seksueel misbruik, zoveel mogelijk gelijk is;
11. het werk op het terrein van het onderkennen en tegengaan van seksueel misbruik dat binnen de afzonderlijke kerken en in interkerkelijk verband, veelal door pioniers, is verzet, is uiteenlopend van aard en behoeft coördinatie. Dit werk van de pioniers verdient waardering.

De gezamenlijke vergadering van synoden constateert:

1. lichamelijke vergadering van synoden constateert: als een gave van God gezien worden. Bij velen, ook in kerkelijke kring, bestaat er nog steeds schroom om op een open en positieve wijze te spreken over de betekenis van lichamelijke en seksualiteit als gave van God. Ons wordt in de Schriften opgedragen om daarmee zo om te gaan dat zij de naaste niet beschadigen;
2. het seksueel misbruik in de samenleving en in de kerk als onderdeel van de samenleving is omvangrijk en leidt veelal tot blijvende beschadiging van de slachtoffers, niet alleen psychisch maar ook op het vlak van geloof en geloofsbeleving. Daarom moet de kerk alert blijven op machtsmisbruik en mag er niet gezwegen worden;
3. seksueel misbruik is een buitengewoon kwalijke vorm van machtsmisbruik die de lichamelijke en geestelijke integriteit van de medemens - geschapen naar Gods beeld - aantast. Er mag geen enkele twijfel over bestaan dat seksueel handelen van volwassenen jegens kinderen ontoelaatbaar is. Om die reden zijn pedoseksuele relaties - die per definitie ongelijkwaardig zijn - onacceptabel. Evenzeer mag er geen enkele twijfel bestaan over de onaanvaardbaarheid van seksualisering van pastorale relaties.

De gezamenlijke vergadering van synoden spreekt uit:

1. seksueel misbruik is zonde: kwaad in Gods ogen en onrecht tegenover de medemens;
2. de kerk dient onomwonden te kiezen voor de slachtoffers van seksueel misbruik.

De gezamenlijke vergadering van synoden besluit:

1. de plaatselijke gemeenten/kerken en haar leden op te roepen zich in te zetten voor de bestrijding van seksueel misbruik van kinderen en volwassenen;
2. het dagelijks bestuur van het Interim-samenwerkingsverband SoW op te dragen beleid te (doen) ontwikkelen en te (doen) uitvoeren ten aanzien van:
  - pastorale zorg, opvang en begeleiding van slachtoffers en daders en hun eventuele partners en gezinsleden (zie onder II),
  - voorlichting en scholing op het terrein van het onderkennen en tegen gaan seksueel misbruik (zie onder III) en
  - zo nodig aanpassing van de regelgeving en zo mogelijk de toeleiding naar kerkeigen juridische procedures (zie onder IV),een en ander conform de aanbevelingen en aandachtspunten in hoofdstuk V van de nota 'Schuilplaats in de wildernis?' (hieronder samengevat in de onderdelen II, III en IV);

3. het dagelijks bestuur van het Interim-samenwerkingsverband SoW op te dragen vorm en inhoud te (doen) geven aan de coördinatie van het beleid op de drie in besluit 2 genoemde deelterreinen door de instelling van een coördinatiepunt dat voor interkerkelijke samenwerking openstaat.

4. het dagelijks bestuur van het Interim-samenwerkingsverband SoW dient – gezien de centrale betekenis van de eredienst in en voor de gemeente – nader te onderzoeken op welke wijze zowel aan de positieve beleving van seksualiteit als aan de problematiek van seksueel misbruik op een gepaste wijze aandacht geschonken kan worden, bijvoorbeeld in de voorbeden, maar ook in de uitleg bij bepaalde bijbelgedeelten in het leesrooster. Het dagelijks bestuur dient voorts de bewustmaking te bevorderen met betrekking tot het taalgebruik in de eredienst en onder de aandacht van de gemeenten te brengen dat het van belang is in het kader van doop, doopcatechese en geloofsopvoeding de integriteit van lichaam en geest ter sprake te brengen.

II Pastorale zorg, opvang en begeleiding

De gezamenlijke vergadering van synoden overweegt:

1. voor mensen van protestantse huize die een klacht willen melden zijn er tenminste zeven meldpunten. Dit aantal adressen om klachten te melden is zodanig groot dat slachtoffers in die veelheid niet gemakkelijk de weg weten te vinden;
2. in de regio's zijn diverse (interkerkelijke) groepen (al dan niet in de vorm van een stichting) ontstaan die slachtoffers van seksueel misbruik – in vele gevallen incestslachtoffers – zorgen en begeleiding bieden en een landelijk aanspreekpunt vinden in het Landelijk Werkverband Godsdienst en Incest.

De Stichting SMPR heeft een netwerk van vertrouwenspersonen opgebouwd dat pastorale zorg biedt aan slachtoffers van misbruik in pastorale relaties en klachten begeleidt en een netwerk van vertrouwenspersonen dat beschikbaar is voor daders;

De vergadering is van mening dat de afsluitingsvorm de meest adequate organisatorische vormgeving voor het werk van de Stichting SMPR is;

3. op het terrein van zorg en opvang ontbrekt een specifieke voorziening in b.t. daders van pedofilie;
4. de slachtoffers van seksueel misbruik ontbrekt het nogal eens aan voldoende financiële middelen (t.b.v. therapie of externe opvang) om de situatie het hoofd te bieden;
5. indien er sprake is van seksueel misbruik in een pastorale relatie binnen een gemeente dan is de onzekerheid over de weg die gegaan kan worden meestal groot en kan het gemeentelieven geen goede voortgang vinden doordat het onderling vertrouwen geschonden is. Gemeenten ontbrekt het aan voldoende deskundigheid om in geval van seksueel misbruik adequaat te handelen. Gemeenten die te maken hebben met seksueel misbruik, vragen veelal om begeleiding om tot herstel van onderling vertrouwen te komen.

De gezamenlijke vergadering van synoden besluit:

1. het dagelijks bestuur van het Interimsamenwerkingsverband SoW op te dragen om bij het te ontwikkelen en uit te voeren beleid ten aanzien van pastorale zorg, opvang en begeleiding van slachtoffers en daders en hun eventuele partners en gezinsleden (zie besluit I.2) onder meer aandacht te besteden aan de volgende punten:
  - a. te streven naar een concentratie van meldpunten in overleg met de betrokken meldpuntinstaties. Hieraan zal te zijner tijd brede bekendheid moeten worden gegeven;
  - b. nagegaan dient te worden op welke wijze het werk op het terrein van zorg en opvang versterkt en ondersteund kan worden door onder andere additionele voorzieningen;
  - c. in overleg te treden met het bestuur van de Stichting SMPR teneinde te overleggen over de mogelijkheid c.q. wenselijkheid van een andere organisatorische vormgeving van het zinvolle en noodzakelijke werk van de Stichting;
  - d. in samenspraak met de kerkvisitatoren, na te gaan of het mogelijk is een landelijk netwerk van deskundigen in het leven te roepen dat, in verbinding met de regionale kerkvisitation, langdurige begeleiding kan bieden aan gemeenten die met seksueel misbruik in hun midden te maken hebben;
  - e. zorg te dragen voor richtlijnen voor gemeenten, mogelijk in de vorm van een protocol, waarin wordt aangegeven hoe gehandeld kan worden als seksueel misbruik zich daar voordoet;
2. waardering uit te spreken voor de initiatieven ten aanzien van zorg en opvang die zijn genomen (meldpunten) en het vele werk dat door de betrokkenen wordt verzet;

III Voorlichting en scholing

De gezamenlijke vergadering van synoden overweegt:

1. onwetendheid omtrent seksueel misbruik en neiging tot afweer daarentrent in kerkelijke kring staan tijdige signalering en adequaat handelen

in de weg. Bode hebben tot gevolg; dat slachtoffers zich niet veilig voelen in kerk en gemeente en er geen gehoor vinden voor hun nood. Het is noodzakelijk dat binnen de SoW-kerken meer expertise wordt opgebouwd t.a.v. de vele vormen waarin seksueel misbruik zich voordoet;

2. de aandacht voor seksueel misbruik in de opleidingen en in de nascholing van degenen die beroepsmatig in de kerk werkzaam (zullen) zijn, is de laatste tijd toegenomen maar nog niet overal systematisch aanwezig. In hun opleiding, nascholing en deskundigheidsbevordering dienen zij intensief kennis te nemen van de gedragscodes die in de kerk voor hen gelden en van de mogelijkheden die er zijn als het gaat om signalering van en handelen in situaties van seksueel misbruik;
3. de bevrjndende werking die uitgaat van theologische noties als schuld, vergeving en verzoening is voor slachtoffers van seksueel misbruik dikwijls moeilijk te verstaan. De wijze waarop in de kerk wordt gesproken over centrale geloofsbegrippen als schuld, vergeving en verzoening, luistert extra nauw voor mensen die met seksueel misbruik te maken hebben of hebben gehad;
4. bij de scholing van vrijwilligers en beroepskrachten, werkzaam in de pastorale zorg en opvang alsmede bij de begeleiding van gemeenten, is tot nu toe betrekkelijk weinig ondersteuning van kerkelijke zijde geboden. Daarom dient in adequate scholing en deskundigheidsbevordering voorzien te zijn;
5. voor het functioneren van de gemeenten, in het bijzonder voor (de begeleiding van) die gemeenten die met seksueel misbruik te maken hebben, is het van belang inzicht te krijgen in de processen die zich afspeelen in gemeenten die worstelen met deze problematiek;

De gezamenlijke vergadering van synoden besluit:

- het dagelijks bestuur van het Interimsamenwerkingsverband SoW op te dragen om bij het te ontwikkelen en uit te voeren beleid ten aanzien van voorlichting en scholing op het terrein van seksueel misbruik (zie besluit I.2) onder meer aandacht te besteden aan de volgende punten:
- a. expertise op te bouwen t.a.v. voorlichting en educatie gericht op de gemeente, in samenwerking met de regio;
  - b. binnen het programma voor deskundigheidsbevordering van beleidsmedewerker(st)ers op regionaal niveau met regelmaat aandacht te geven aan het thema seksueel misbruik;
  - c. in de universitaire en HBO-opleidingen te bevorderen dat blijvend aandacht wordt besteed aan het thema seksueel misbruik;
  - d. medewerking te verlenen aan de deskundigheidsbevordering van vrijwilligers/beroepskrachten die werkzaam zijn in de opvang en zorg en te voorzien in scholing en nascholing van diegenen die bereid zijn langdurige begeleiding aan gemeenten te bieden die met seksueel misbruik te maken hebben;
  - e. nader onderzoek te doen naar de werking van centrale geloofsbegrippen (schuld, vergeving, verzoening) en naar de processen die zich afspeelen in gemeenten die met seksueel misbruik te maken hebben.

IV. Regelgeving

De gezamenlijke vergadering van synoden overweegt:

1. de kerkordelijke regelgeving inzake het opzicht van de drie bij het SoW-proces betrokken kerken is uitontlopend van aard, helpeen tot gevolg heeft dat degenen die een klacht indienen verschillende procedures moeten doorlopen. De bovengenoemde diversiteit in regelgeving draagt niet bij aan de doorzichtigheid van kerkelijke structuren en bemoeilijkt zo het bereiken van een situatie waarin de slachtoffers recht wordt gedaan;
2. tot een adequaat beleid inzake het tegengaan van seksueel misbruik behoort een attent en actief beleid ten aanzien van daders. Een dergelijk beleid kan meebrengen dat naast de middelen van tucht die de kerken kennen, additionele middelen worden gehanteerd, zoals psychologisch onderzoek en/of (verplichte) therapeutische behandeling en effectieve controle op de uitvoering van gedane uitspraken;
3. er is onvoldoende inzicht in de financiële risico's van civielrechtelijke procedures voor gemeenten en kerken; daarnaast ontbreekt zicht op de invloed die van (het dreigen met) zulke procedures kan uitgaan op de wijze van behandeling van de klacht. Het is ongewenst als (het dreigen met) civielrechtelijke procedures en/of de financiële risico's van zulke procedures de rechtsgang in de kerken negatief zouden beïnvloeden;
4. tot een adequaat beleid inzake het tegengaan van seksueel misbruik behoort een preventief beleid in gemeenten en kerken. Voor een dergelijk beleid zou een meldingsplicht van gevallen van vastgesteld seksueel misbruik waarbij ambtsdragers en anderen die werkzaam zijn bij de kerken, zijn betrokken, noodzakelijk kunnen zijn. Tevens zou het nodig kunnen zijn een 'registratiepunt' te hebben waaraan tijdens beroepingen of benoemingsprocedures kan worden gevraagd of het voltooien van de procedure op bezwaren stuit.

De gezamenlijke vergadering van synoden besluit:

- het dagelijks bestuur van het Interimsamenwerkingsverband SoW op te dragen om bij het te ontwikkelen en uit te voeren beleid ten aanzien van voorstellen tot aanpassing van de huidige regelgeving en ten aanzien van mogelijkheden voor toeleiding naar kerkeigen juridische procedures (zie besluit I.2) onder meer aandacht te besteden aan de volgende punten:
- a. in samenwerking met de organen voor het opzicht en de kerkorde(n) die de SoW-kerken kennen,
    - voorstellen te doen met betrekking tot de wijze waarop een zo groot mogelijke eenheid gebracht kan worden in de regelingen die gelden binnen de SoW-kerken als het gaat om onderzoek naar en behandeling van klachten aangaande seksueel misbruik
    - na te gaan of naast de middelen van kerkelijke tucht waarover tot toepassing daarvan bevoegde kerkelijke instanties beschikken, additionele middelen noodzakelijk zijn om een adequaat daderbeleid te kunnen voeren;
  - b. in samenwerking met de juridische resp. financiële organen van de SoW-kerken de mogelijke gevolgen van (eventuele) civielrechtelijke schade-

- c. claima op de kerkelijke handhaving onder te verkommen en onderzoek te doen naar de financiële risico's van dergelijke claima voor gemeenten en kerken alsmede voorstellen te doen aangaande de wijze waarop met dergelijke risico's kan worden omgegaan;
- de waarde aan te geven van de instrumenten 'meldingsplicht' en 'registratiepunt' voor een goed preventief beleid binnen gemeenten en kerken en (indien nodig) voorstellen te doen voor nadere vormgeving daarvan; het is tevens gewenst na te gaan of de gemeenten en kerken gediend zouden zijn met vertrouwenspersonen.

V Overige besluiten

De gezamenlijke vergadering van synoden overweegt:

1. de adviezen van de projectgroep Godsdienst en Incest indiceren een beleidsonwikkeling en -uitvoering waaraan vanuit vele werksoorten van de kerk dient te worden bijgedragen.
De effectuering van de hierboven vermelde besluiten vergen aanpassing van het beleidsplan van de landelijke arbeidsorganisatie van de SoW-kerken.
De taken van de projectgroep Godsdienst en Incest zullen worden overgedragen aan de Dienst voor Kerkopbouw, Theologie en Opleiding, in samenwerking met andere organen van de SoW-kerken en met de relevante (interkerkelijke) partners die op het terrein van het tegengaan van seksueel misbruik werkzaam zijn.
de inzichten die de nota 'Schuilplaats in de wildernis?' biedt, kunnen diegenen in de kerk die bij de zorg en opvang, de begeleiding van gemeenten, de educatie en opleiding betrokken zijn, behulpzaam zijn bij hun werk;
3. het is gewenst de nota 'Schuilplaats in de Wildernis?' voor de gemeenten/kerken te bewerken en uit te breiden tot een handreiking voor pastoraal beleid inzake seksueel misbruik.

De gezamenlijke vergadering van synoden besluit:

1. het dagelijks bestuur van het Interimsamenwerkingsverband SoW op te dragen de problematiek rond seksueel misbruik toe te voegen aan de speciale aandachtspunten, zoals vermeld in het rapport 'Het werk van de landelijke arbeidsorganisatie, 1999-2002', in paragraaf I.3 op pagina 3 en bij de uitvoering van de beleidsplannen dit aandachtspunt nader uit te werken;
2. de projectgroep Godsdienst en Incest te verzoeken haar nog lopende werkzaamheden over te dragen aan de Dienst voor Kerkopbouw, Theologie en Opleiding;
3. het dagelijks bestuur van het Interimsamenwerkingsverband SoW op te dragen in overleg met de Generale Raad voor Kerkopbouw, Theologie en Opleiding de nota 'Godsdienst en Incest' in samenwerking met de projectgroep en de afdeling Voorlichting gereed te maken voor publicatie ten behoeve van gemeenten/kerken en belangstellenden;
4. het dagelijks bestuur van het Interimsamenwerkingsverband SoW op te dragen in overleg met de Generale Raad voor Kerkopbouw, Theologie en

- Opleiding de nota 'Schuilplaats in de Wildernis?' voor gemeenten/kerken te bewerken en uit te breiden tot een handreiking voor pastoraal beleid inzake seksueel misbruik;
5. de projectgroep Godsdienst en Incest met ingang van 1 mei 1999 te dochtergeren en de leden ervan hartelijk te danken voor de verrichte werkzaamheden;
  6. de Generale Raad voor Kerkopbouw, Theologie en Opleiding en in het bijzonder de opstellers van de nota 'Schuilplaats in de Wildernis?' hartelijk te danken voor de verrichte werkzaamheden.